

וְשָׁאַלָה אִשָּׁה מִשְׁכָּנָהּהָ וּמִנֶּרְחָ
 בְּיָהּ קָלִי־קֶסֶף וְקָלִי זָהָב וְשִׁמְלַת
 וְשִׁמְרֹתָם עַל־בְּנֵיהֶם וְעַל־בְּנֵיהֶיכֶם
 וְגַעְלָתָם אֶת־מִצְרָהֶם:

V. 22. ושאַל, ושאַל. This word has an unfortunate history. It occurs at least a few hundred times in תנ"ך and there it *always* has the meaning "to demand, to request, to obtain by entreaty", *never* "to borrow". In one single instance alone it is used for borrowing וכי ישאל איש געם רעהו (Ex. XXII,13) and this one single instance, because it just happens to describe a legal relationship and in consequence the word שאַל has become current in all the laws referring to a borrower, and is of every-day use, has been the cause of people seeing in the expression שאַל here, at once the idea of "to borrow". But they overlook completely the form of speech which is inevitably used. Always, everywhere where שאַל means to demand, to request, i.e., where that which is demanded or asked for, is to completely leave all connection with its present owner, שאַל is construed with מאת or with מ-, it is to come away from the person. But in the one case where it means borrow, it is used with מעם. It is only to be taken away from being with the person, but it still belongs to him. Accordingly when Hannah entreats God for a child we find repeatedly that: ושאַלה בעמו; she wants to express that what she is begging God to give her, she will always consider as remaining belonging to God. In the same way what God demands of us does really only become our very own in our readiness to give or dedicate it to God, hence ושאַל מעמך (Deut. X.12). But here it very definitely and expressly says ושאַל אשה משכנתה. Just as in Chap. XI,2 it says וישאלו איש מאת רעהו וגו'. So that it quite definitely means to demand, to ask, and in no wise whatsoever to borrow.

מעין בית השואבה

2

(וייב) ועתה ישראל מה ה' אלקיך
 שאל מעמך כי אם ליראה וגו'.

הנה מרן רש"י הירש זצוק"ל כתב (שמות ג,כב) שבכל מקום שנאמר "שאלה" בתנ"ך הכוונה ענין בקשה, ועל כן כתיב שאלה מאת פלוני או מפלוני כגון (שם) ושאלה אשה משכנתה וגו' ועיי"ש ברשב"ם, אבל במקום שהכוונה ענין הלואה ושאלה, כגון (משפטים כב,ג) "וכי ישאל איש מעם רעהו" שמייירי בשואל, לא אמרה התורה מ"את" רעהו המורה על לקיחת דבר מחבירו אלא מ"עם" רעהו, שהחפץ נשאר תחת בעלות המשאיל אלא שלוקח ממנו לפי שעה מה שעדיין "עם" הבעלים דהיינו ההשתמשות, ועיי"ש. וקשה מפסוק זה שהיה צריך לומר "מה ה' אלקיך שואל ממך" ולא "מעמך".

ויש ליישב כי הנה אמרו חז"ל (נדה טז:): הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים שנאמר "ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך כי אם ליראה", שעל האדם לעמוד ולהשיג היראה מעצמו ואינה ניתנת לו במתנה. אמנם לפי זה צריך ביאור מה שאנו מתפללים בכל יום "ויחד לבבנו לאהבה וליראה את שמך". ונראה שבראשית העבודה חיוב של יראת שמים מסור ביד האדם שיהא הוא עצמו מכין לבו ליראתו יתי ואין ניתן לו מן השמים, ו"אם אין אני לי מי לי", ואחר שנשתרשה בקרבו מדת היראה אז מטיב עמו הקב"ה ומן השמים נותנים בלבו יראה. נמצא שתחילת עבודתנו בענין היראה היא ששואל הקב"ה מעמנו יראת שמים בגדר שאלה והלואה כביכול כדי להחזירה לנו בסייעתא דשמיא ביתר שאת, לחזק יראת שמים בקרבנו. ועל זה אנו מתפללים "וישם בלבנו אהבתו ויראתו", ועיין לעיל בדברינו.

ד. כשאליהו רצה להכריז בהר הכרמל שהשם הוא האלקים, שעובדי הבעל יכירו באפסות עבודתם, לקח שני פרים שווים, אחד לשם השם, ואחד לבעל, ויראו על איזה מהן תרד אש מלמעלה. יש בחז"ל שהפר שהיה אליהו רוצה לשלוח לבעל התעקש, ולא זו ממקומו בטענה שהרי גם הוא וגם חברו שניהם נתגדלו ואכלו יחד באותו אבוס, ולמה אם כן יזכה הפר האחר להחשב כקרבן להשם ואילו גורלו הוא לבעל. וענה לו אליהו אדרבא, יוקדש שם שמים על ידו כי בלעדיו לא יהא היכי תמצוי להוכיח כי השם הוא האלקים. ואם כן משמש הוא כלי לריבוי כבוד שמים, ואין להימנע משליחות זאת. אבל הפר עדיין עמד במקומו, ואליהו הוליכו בעל כרחו.

ה. על דברי חז"ל אלו היה ר' איצל פטרבורגר נושא משלו על יסוד העבודה, והוא שאף על פי שישנם דברים שמחוייבים לעשות, מוכרחים לעשותם, ויהיו לתועלת, ולא יתכן בלאו הכי, מכל מקום אם יש בהם איזה צד של פגם ואפילו פגימה דקה, (לא של רע. אסור לומר על המחוייב להעשות שיש בו משום רעה.) אינם צריכים להעשות גלאטיק, (בפשיטות) אלא דרך סירוב. דוגמת אותו פר שאף על פי שהליכתו היתה מחוייבת ללכת לבעל, מכל מקום האט מען אים געדארפט פירן. (היו צריכים להוליך אותו) ככה מזדמנים לו בחיי האדם כל מיני פעולות שמוכרח לעשותם, ומכל מקום אם יש בהן צד של "טשאכקע", (דפיקה בלב) דארף זיך דערהערן אין די וכאן היה ה"טשאכקע", השיור בפעולה זו. ומחמת "טשאכקע" זה, היה משה מתנהג בדרך סירוב. ואל לנו להבין פרשה זו במושג ילדותי, שיש כאן סירוב מוחלט. בודאי שלא. לא היתה כאן הוה-אמינא לדחות השליחות מכל וכל ולחזור הביתה סתם. אלא שעם כל הכוננות לקבל את השליחות, היה צורך כאילו "להוליכו שם" ומעצמו לא היה הולך. [דוגמת דברי ר' איצל בפרה שהולך אליהו.]

ט. ובאור זה עלינו להבין את חילופי הדברים שבין משה להקב"ה בענין שליחותו להוציא את ישראל ממצרים. בודאי שלתועלת היא, וצריך ללכת בשליחות זו. אולם בעיני משה היתה שליחות זו כרוכה בצל של מיעוט דמותו של אהרן הבכור ממנו.

יב. ופעם היה אומר משגיח: מתפקידי המשגיח הוא לראות, נישט אזויפיל ווי מען ערנט, כמו ווי אזוי מען פארמאכט די גמרא. (לא כל כך איך לומדים אלא איך סוגרים את הגמרא.)

ותרד בת פרעה לרחוץ על היאר ונערתיה הלכת על יד היאר ותרא
את התכה בתוך הסוף ותשלח את אמתה ותקחה (שמות ב ה)

הלכה עשו שונא ליעקב

ותרד בת פרעה לרחוץ על היאור - א"ר יוחנן משום ר' שמעון בן יוחי:
מלמד, שירדה לרחוץ מגלולי אביה, (סוטה יב, ב) וכן הוא אומר: (ישעיהו ז) אם
רחץ ה' את צואת בנות ציון וגו', יש לעיין מנין הוציאו חז"ל שבתיה בת
פרעה נתגיירה.

וביארו בזה על פי מעשה שהיה עם הרב מבריסק זצ"ל, הגר"ש קפלן שנילווה
אל מרן הרב מבריסק זצ"ל בעלותו ארצה, סיפר על אחת מחוויותיו באותה
נסיעה בהיותם באניה בדרך מאודיסה לתורכיה, היו עמם עוד בני תורה רבים,
הם דאגו מראש שהאוכל שיוגש להם בדרך יהא בחכשר כיאה לבני תורה, היחיד
שלא הסכים לטעום מהאוכל שהוגש שם היה הרב מבריסק זצ"ל גם לבני ביתו
ולילדיו שהיו בגיל הרך לא הרשה לאכול מהמזון שהיה באניה, יום אחד ניגש
רב החובל אל הרב לברר מדוע הוא נמנע מלאכול, רב החובל שדיבר בשפה
הרוסית נזקק למתורגמן וכששמע באמצעות המתורגמן הרב קפלן, שהרב חושש
לטיב כשרות המזון, הציע שהרב ישלח שליח שירד לבטן האניה ויוציא מבררכת
הדגים אשר שם דג חי, יבדוק אם הוא כשר, אח"כ יסור למחסן שע"י המטבח
ויקבל כלים חדשים שעדיין לא בושל בהם ובמו ידיו יקלף לעצמו תפוחי אדמה
ושאר ירקות ויבשלם בעצמו בסירים חדשים, לאחר הרהור קל השיב הרב זצ"ל
"נו שיהיה עבור הילדים", בטרם שלח את הרב קפלן לבצע המשימה אמר לו:
"ראה להדליק בעצמך את הגז כדי שלא ניכשל בבישולי עכו"ם ובאם הגוי בעצמו
יבעיר את הכיריים, כבה אותם והדלק אתה את הגז", ירד הרב קפלן אל תוך
בטן האניה ועשה את הכל כמצווה, כאשר ראה רב החובל שהוא מכבה את הגז
ומדליק מחדש שאלו "למה אתה חושש לבשולי עכו"ם אני יהודי", כאשר חזר
הרב קפלן וסיפר את הדבר לרב מבריסק, הגיב הרב בהתרגשות "ואס ער איז
א ייד, ואס ער איז א ייד" מה האם הוא יהודי, ומיד הוסיף ואמר "עכשיו נגולח
אבן מלבי מאז בא אלי רב החובל הייתי מוטרד מאד מהמחשבה מדוע הגוי חזר
דואג כ"כ לילדים שלי הלא הלכה היא עשו שונא ליעקב, עכשיו ששמעתי שהוא
יהודי נחה דעתי".

זהו שהכריח את חז"ל ללמוד מן המקרא הזה שבת פרעה נתגיירה, לולא
זאת מדוע חמלה על משה, הלא הלכה היא עשו שונא ליעקב, אם חמלה
עליו על כרחינו שנתגיירה. ונראה להוסיף שאמנם רחמנות ניתן למצוא גם
באומות העולם, אך חמלה היא דרגה גבוה יותר מרחמנות סתם, דרגה זו נמצאת
רק בכלל ישראל ואם נאמר "ותחמול עליו", ודאי הוא שירדה לרחוץ מגלולי
בית אביה.